

Petnaest godina hrvatske demokracije*

STJEPAN MESIĆ

Sažetak

U izlaganju se razmatra razvoj demokracije u Hrvatskoj. Polazi se od važnosti uloge Hrvatskog sabora. Hrvatski Sabor nije bio samo institucionalni državnopravni izraz suvereniteta hrvatskog naroda u različitim državnim i nacionalnim zajednicama – uz iznimku razdoblja od 1918. do 1941. – nego i izraz sabornosti kao iskaza slobode govora, zbora i dogovora. Bio je, dakle, najviši izraz demokratskog duha naroda. Analiziraju se i različiti aspekti razvoja demokracije u Hrvatskoj od 1990. godine. Naglašava se kako je Hrvatska u proteklih petnaest godina prošla iskustva socijalnih i političkih prosvjeda i sukoba u različitim prilogama i s različitim povodima, pokazavši da se zna nositi i s idejnim, socijalnim i političkim proturječjima i neslaganjima.

Tema *Petnaest godina hrvatske demokracije* doista zaslužuje pozornost ne samo stručne nego i šire javnosti. Njezin naslov usredotočuje nas na, može se tako reći, posljednji i relativno kratkotrajan odsjek našega iskustva demokracije. Demokracija je bez sumnje izraz svih onih povijesnih događaja kojima smo svjedoci i u kojima smo sudjelovali proteklih petnaest godina, koji, međutim, imaju svoj čvrst korijen u povijesti.

Naime, kao što je poznato, različiti oblici demokratskoga života karakteristični su za hrvatsku državnopravnu i narodnu povijest. Poznato nam je da je hrvatski narod gotovo u svim razdobljima svoje poznate povijesti imao neki oblik demokratskog ustroja, bez obzira na oblik vladavine i suverena.

Ta je težnja ka suodlučivanju, ka sabornosti kao hrvatskoj političkoj praksi demokracije, zacijelo najbolje izražena u Hrvatskom saboru. Sabor nije bio samo institucionalni državnopravni izraz suvereniteta hrvatskog naroda u različitim državnim i nacionalnim zajednicama, uz iznimku razdoblja od 1918. do 1941., nego je bio i izraz sabornosti kao iskaza slobode govora, zbora i dogovora, bio je najviši izraz demokratskog duha naroda.

* Izlaganje predsjednika Republike Hrvatske Stjepana Mesića na skupu “15 godina hrvatske demokracije” održano na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu 11. studenoga 2005. godine.

Stoga je nemoguće govoriti o hrvatskoj demokraciji jučer, danas ili sutra, a da se ne spomene uloga i značenje Hrvatskoga sabora. Zbog nemogućnosti da se u ovom obraćanju šire prikaže njegov rad kroz stoljeća hrvatske povijesti, samo ću kratko istaknuti da je Hrvatski sabor do godine 1848. bio staleško tijelo, složeno od predstavnika plemstva i svećenstva, a od 1848. do 1918. djeluje kao predstavničko tijelo naroda, razvijajući prve zasade višestranačja u Hrvatskoj.

Tada nastaje prekid njegova djelovanja do 1941. godine. Iako je formalno obnovljen nakon proglašenja tzv. Nezavisne Države Hrvatske, on nikada nije stvarno djelovao. Naprotiv, ulogu Hrvatskoga sabora tada preuzima Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Hrvatske, koje kao predstavničko tijelo tijekom narodnooslobodilačkog rata donosi ključne odluke za budućnost Hrvatske.

Iako obnovljen odmah nakon rata, Hrvatski sabor, na žalost, u najvećem dijelu od tada postaje instrumentom jednopartijske i ideološki obilježene politike. Ni tada, međutim, on posve ne gubi ulogu demokratskoga tijela, osobito u drugoj polovini šezdesetih, početkom sedamdesetih i potkraj osamdesetih godina prošloga stoljeća.

Puna reafirmacija Hrvatskoga sabora događa se konstituiranjem višestranačkog Sabora 30. svibnja 1990., što je, uz prije provedene izbore, bio kamen temeljac ne samo obnove demokracije u Hrvatskoj nego i njezine afirmacije. Od toga datuma razvoj hrvatske demokracije tekao je nezaustavljivo unatoč ratnim okolnostima i oscilacijama u modelu i stupnju demokratičnosti provedbe izbora.

Tijekom proteklih petnaest godina demokracija je u Hrvatskoj prošla različita iskustva. Započevši od pionirskih koraka osnutka novih stranaka, raspada i preobrazbe bivšeg Saveza komunista u nekoliko stranaka, preko višekratnog iskustva parlamentarnih, predsjedničkih i lokalnih izbora, došli smo i do iskustva raspada manjih i većih stranaka ili, pak, ujedinjavanja stranaka, jačanja jednih i slabljenja drugih. Stekli smo i iskustvo formalnih i neformalnih koalicija i međustranačkog konsenzusa o bitnim državnim i nacionalnim pitanjima: neovisnosti, obrani od agresije i, posljednje, ulasku u pregovore o članstvu u Europskoj Uniji.

Hrvatska je u proteklih petnaest godina također prošla iskustva socijalnih i političkih prosvjeda u različitim prigodama i s različitim povodima, pokazavši da se zna nositi i s idejnim, socijalnim i političkim proturječjima i neslaganjima. Tako je demokracija u Hrvatskoj pomalo stjecala, da tako kažem, životna iskustva. S obzirom na sve okolnosti, ponajprije agresiju, rat i poslijeratnu obnovu i povratak prognanika i izbjeglica, s obzirom na potrebu pomirbe, oprostila i suživota, na probleme uzrokovane promjenom gospodarskog modela, s obzirom na nužnost ispunjavanja ne lakih uvjeta vezanih uz

početak pregovora s Europskom Unijom, može se reći da je demokracija u Hrvatskoj ubrzano sazrijevala.

Ta ocjena vrijedi to više što je hrvatska demokracija, unatoč tomu što se razvijala u nepovoljnim ratnim i tranzicijskim prilikama, odgovorila ustavno, zakonodavno i stvarno brojnim zahtjevnim demokratskim standardima razvijenih zemalja.

Hrvatska je danas, općenito govoreći, zemlja stabilnih ustavnih institucija, razvijene demokratske kulture, političkih i medijskih sloboda, zemlja razvijene lokalne demokracije i civilnog društva. Slijedom toga, Hrvatska je prepoznata u svijetu kao sigurna i otvorena zemlja, u kojoj se u visokoj mjeri poštuju nacionalna, vjerska i uopće ljudska prava. Ona danas aktivno sudjeluje u gotovo svim relevantnim europskim i svjetskim forumima i organizacijama.

Ne možemo, međutim, biti nekritični i ne uočiti da je demokracija, institucionalno i u mentalitetu, iskazala i određene slabosti. Ona u Hrvatskoj participira u općim slabostima demokratskih sustava, ponajprije u mukotrpnom nalaženju ravnoteže između osobnih prava i sloboda i načela dobrobiti zajednice; između slobode tržišnoga natjecanja i stjecanja dobara i solidarnosti; između uloge države i uloge lokalnih zajednica u regulaciji različitih životnih pitanja.

U nas demokracija trpi i od funkcionalnih napetosti. Pritom mislim na teškoće u usklađivanju potrebe građanske participacije u političkom odlučivanju i nadzoru javnih institucija sa zahtjevom djelotvornosti institucija javne vlasti; mislim na usklađivanje načela supsidijarnosti, razvoja lokalne samouprave i transnacionalnog regionalizma s našom povijesnom osjetljivošću na očuvanje nacionalne države i državne suverenosti.

One najvidljivije i najveće teškoće manifestiraju se osobito kad je u pitanju uloga demokratskih institucija u provedbi i nadzoru pravedne i zakonite privatizacije, osiguranju socijalne pravde i pravne jednakosti i uopće vjerodostojnosti pravne države.

Demokratski poredak u Hrvatskoj nije, k tome, adekvatno odgovorio na naraslu prijetnju korupcije, nepotizma, klijentelizma, neprofesionalnosti, nekompetencije i netransparentnosti pripreme i donošenja odluka na svim razinama javne vlasti. Stoga se ne može zanemariti činjenica da u javnosti postoji nezadovoljstvo funkcioniranjem pojedinih institucija, bilo na lokalnoj, bilo na državnoj razini; da uopće postoji stanoviti jaz između opće politizacije života i stvarnog povjerenja u političke stranke i državne institucije.

Usto, postavlja se pitanje i o tome koliko je rad naših političkih i državnih institucija međusobno izbalansiran i usklađen, koliko one stvarno prido-

nose funkcionalnoj uspješnosti demokratske države. A o tome ovisi povjerenje građana u demokraciju.

Ako demokratski sustav kakav imamo više pogoduje gomilanju i otežavanju problema nego njihovu rješavanju, ako je, k tome skup, podložan korupciji i pogodniji nekompetentnima nego stručnima, onda je jasno da ga valja mijenjati. A mijenjati znači učiniti ga djelotvornijim i jeftinijim. Tu počinje uloga stručne javnosti: dati teorijsku podlogu i analizu prakse cjeline i pojedinih segmenata i razina hrvatskoga demokratskog sustava te predložiti poboljšanja, odnosno reforme.

Vjerujem da će ovaj skup u tome smislu dati potrebne teze. To je napokon vrlo važno ne samo radi naših unutarnjih potreba nego i u kontekstu našeg pridruživanja euroatlantskim integracijama. Prije svega, pred nama je pitanje o tome što za teritorijem i stanovništvom relativno malu državu znači kategorija suverenosti i kako je naše demokratske institucije misle štiti i zagovarati u okolnostima globalizacijskih procesa i naše želje da budemo punopravni član Europske Unije i NATO-a?

Drugim riječima, kako Republika Hrvatska može iskoristiti demokratska načela i međunarodne demokratske mehanizme za zaštitu svojih interesa i afirmaciju na međunarodnoj razini? Unatoč svim nedostacima i ne lakim pitanjima pred kojima stojimo, bio sam i ostajem čvrst zagovornik demokracije. Ona je, da parafraziram poznatu misao, toliko loš društveni poredak da boljega nema. Ona je politički dom ljudske slobode – nikako ne bi smjela postati njezin zatvor ili zator. Sada se radi o tome da taj dom što funkcionalnije i bolje uredimo.

Stjepan Mesić

FIFTEEN YEARS OF CROATIAN DEMOCRACY *

Summary

The speech gives an account of the evolution of democracy in Croatia. The importance of the role of the Croatian parliament (Sabor) is analyzed. The Croatian Sabor has not only been the institutional state/legal expression of the sovereignty of the Croatian people within various state and national entities (apart from the period between 1918 and 1941) but also an expression of communality as a manifestation of the freedom of speech, assembly and agreement – in short, the ultimate expression of the popular democratic spirit. In this speech, various aspects of the democratic development in Croatia since 1990 are analyzed. It is pointed out that in the last fifteen years Croatia has witnessed social and political protests and conflicts on a variety of occasions and for a variety of reasons, proving that it is capable of coping with ideological, social and political antagonisms and discords.

* The speech given by Stjepan Mesić, President of the Republic of Croatia, at the conference “15 Years of Croatian Democracy” held at the Faculty of Political Science of the University of Zagreb on 11 November 2005.